Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 26-чы ноябрь, орта кюн.
№227(18328)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КъМР-ни Парламентинде

Жолда къоркъуусузлукъну жалчытыугъа барыбыз да жууаплыбыз

КъМР-ни Парламентинде «Къабарты-Малкъарда жолда жюрюуню къоркъуусузлугъун жалчытыуну мадарлары эм проблемала» деген темагъа конференция болгъанды. Анга КъМР-ни Правительствосуну членлери, депутатла, жууаплы министерстволаны бла ведомстволаны эм жер-жерледе толтуруучу власть органланы келечилери къатышхандыла.

Парламентни спикери Чеченланы Ануар айны аллындан бери эки ауур аварияда кёп адам ёлгенин эсгертгенди эм конференция аланы сылтаулары неде болгъанларын эм жоллада къоркъуусузлукъну жалчытыуда проблемаланы ачыкълар мурат бла къуралгъанын белгилегенди. Ол келтирген шартлагъа кёре, быйыл аварияалада 190 адам ауушхандыла, 768-си уа тюрлю-тюрлю къыяула тапхандыла. Арт беш жылда уа авариялада 1164 адам ёлгендиле. «Бу кезиуде 20-дан 40-гъа дери жылсанда 494 адам жоюлгъанды. Быллай жарсыулу статистика къаллай демография болумгъа келтирликди бизни?» - дегенди ол.

Спикерни оюмуна кёре, жоллада авариялары асламы адамла жорукъланы сакъламагъанларыны, водительле бир бирлерине хурмет этмегенлерини хатасындан боладыла. Дагъыда ол жер-жерледе власть органла бу магъаналы вопрослагъа тийишли эс бурмагъанларын да белгилегенди.

- Къабарты-Малкъарда арт заманда жолланы жангыртыу жаны бла ишле бардырыладыла. «Жолда жюрюуню къоркъуусузлугъун жалчытыу» деген федеральный эм республикалы программалагъа тийишлиликде бу жумушлагъа ахча да бёлюнеди, болсада ала халны игилендирирге болушмагъаннга ушайды. Жолла осал халда болгъанларыны хатасындан быйыл 175 аварияда 42 адам ёлгендиле, 230 уа жаралы болгъандыла, - дегенди Ануар Ахматович.

Спикер дагъыда пассажирлени ташыуда къоркъуусузлукъну жалчытыуну юсюнден да айтханды. Ич ишле органла келтирген шартлагъа кёре, аварияланы ючден бири автобусланы бла маршрут таксилени водительлерини хаталарындан боладыла. Республикада бюгюнлюкге 6 минг автобус бардыла, алай аланы хар кюнден да техника болумларын, водительлени саулукъларын тинтген тёре жокъду.

«Адамланы жюрютгенле ахча жутлукъну хатасындан жолда жюрюуню жорукъларын бузаргъа угъай демейдиле: машиналарына газ оборудование саладыла, кёбюрек адам сыйынырча, шинтикле къошадыла. Битеу бу затланы хатасындан кёп аварияла боладыла», - дегенди. Чечен улу дагъыда водительлени хазырлагъан окъуу юйледе низамны къатыландырыргъа, адамланы право сезимлерин игилендирирге керек-лисини юсюнден да айтханды.

Ызы бла КъМР-ни Парламентини Промышленность, жол мюлк, транспорт эм связь жаны бла комитетини председатели Сафарби Маремуков сёлешгенди. Ол да жарсыулу шартланы юслеринден айтханды. Арт беш жылны ичинде акъылбалыкъ болмагъанла 391 авариягъа тюшгендиле, аланы кезиуюнде 56 сабий ёлгенди.

Ол да жолда жорюуге къатышханла барысы да бир бирлерине хурмет этерге сюймегенлерин белгилегенди. Дагъыда медицина учреждениялада жолладан узакъда болгъанларына, водительлени кёбюсю терк медицина болушлукъ эте билмегенлерине жарсыгъанды.

- Статистикагъа кёре, авариягъа тюшгенлени 60 проценти больницагъа жетгинчи окъуна ёледиле. Биринчи он минутну ичинде саулукъ сакълау учреждениялагъа ДТП-гъа тюшгенлени жаланда 2 проценти жетдириледиле, 30 минутну ичинде уа 22 проценти. Къыйынлыкъгъа тюшгенни жанын къутхарыргъа боллукъ 30 минутну ичинде больницагъа жетдирилгенлени саны алай кёп тюйюлдю, - дегенди. Депутатны оюмуна кёре, водительлени терк медицина болушлукъ этерге окъутургъа эм адамгъа заманында болушлукъ этмеген врачланы жууаплылыкъларын къатыландырыргъа тийишлиди.

МВД-ны ГИБДД-сыны КъМР-де управлениясыны таматасы Арсен Кудаев сёлеширни аллында уа алгъадан хазырлагъан документли фильмни кёргюзтюрлерин тилегенди. Анда жоллада аварияланы, алада ёлгенлени саны кёбейгени шёндюгю цивилизациягъа къоркъуулу болгъаны айтыла эди. Арсен Магомедович 90-чы жылладан бери жоллада жюрюуню къоркъуусузлугъун жалчытхан система бузулгъанын белгилегенди. Ол: «Бу магъаналы ишде жаланда ГИБДД жууаплы тюйюлдю, адамланы къоркъуусузлукъларын жалчытыу комплексли ишди», - дегенди.

Арсен Кудаев аварияланы асламы Кавказ федеральный жолда болгъанларын белгилегенди. Бу жол 2-чи категориялыды, алай жюрюген машиналаны саны жылдан-жылгъа кёбейгенин эсге алып, аны 1-чи категориялыгъа ётдюрюрге, башхача айтханда уа, жангы полосала къошаргъа керекди. Дагъыда Ленин атлы проспектни эм Шогенцуков атлы орамланы кенгертирге тийишлиди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

КЕНГЕШ

Уллу ишде жаш тёлю кесини жерин тохташдырады

Къабарты-Малкъар, Къарачай-Черкес, Чечен, Дагъыстан, Ингуш, Адыгея республикаланы эм Ставрополь крайны законла чыгъарыучу органларыны бла жер-жерли самоуправление Советлерини жаш депутатлары, Нальчикде жыйылып, Россейни Президенти Дмитрий Медведевни Федеральный Жыйылыугъа Посланиясын сюзгендиле. Тюбешиу «Жаш тёлю федеральный жыйылыу» битеуроссей жамаумат организацияны КъМР-де регион бёлюмюню башламчылыгъы бла къуралгъанды.

Аны баш муратын Нальчик шахар округну жер-жерли самоуправление Советини депутаты Аслан Юанов ачыкълагъанды. Россейни Президенти Посланиясында бир ненча магъаналы теманы кётюргенди, ол санда Кавказда болумну, жаш тёлю политиканы, ишсизликни юсюнден эм башхала. Къыралны башчысы Россейни Юг жанында Битеукавказ жаш тёлю ара къурауну юсюнден да айтханды. Форум бу темала регионда къаллай жерни алгъанларын, жаш депутатланы алагъа кёз къарамларын ачыкълар эм проблемаладан къутулууну жолларын белгилер мурат бла къуралгъанды.

Форумну къууанчлы халда ачылыууна КъМР-ни Парламентини Председатели Чеченланы Ануар эм КъМР-де баш федеральный инспектор Алексей Вербицкий да къатышхандыла. Ануар Ахматович, жыйылгъанланы республиканы Президентини бла Парламентини атларындан алгъышлай, къыралны айныуунда баш магъаналы жерни жаш адамла алгъанларын белгилегенди. Бизде жаш тёлю политиканы юсюнден, правительство, парламент да къуралгъанларын, жашла бла къызла жамаумат жашаугъа тири къатышханларыны юсюнден айтханды. Чечен улу Дмитрий Медведевни Посланиясында ёсюп келген тёлюге ышаныулукъ уллу болгъанын эсгертгенди эм: «Бизни хар бирибиз да Россейни келир жашауу ючюн жууаплылыкъны сезсек, жаланда ол заманда айныуну жолуна чыгъарыкъбыз», - дегенди.

«Жаш тёлю федеральный жыйылыуну» аппаратыны башчысы Николай Нинько уа РФ-ни Къырал Думасыны спикерини орунбасары Светлана Журованы эм «Молодая гвардия» битеуроссей жамаумат организацияны политсоветини председатели Руслан Гаттаровну алгъыш сёзлерин окъугъанды. Президентни Посланиясында адамланы акъылларын, оюмларын тюрлендириуню юсюнден сёзлерине кесини кёз къарамын ачыкълай, ол: «Биз таматаланы буйрукъларын сакъламай, кесибиз тюрленирге, тири болургъа керекбиз», - дегенди.

Ызы бла КъМР-ни информация коммуникацияла, жамаумат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министри Борис Паштов, Парламентни Жаш тёлюню ишлери, культура эм спорт жаны бла комитетнии председатели Татьяна Хажхожева, «Единая Россия» партияны генеральный советини члени, Къабарты-Малкъар къырал эл мюлк академияны ректору Борис Жеруков да Посланияда айтылгъаннга кеслерини кёз къарамларын билдиргендиле. Борис Султановични оюмуна кёре, Дмитрий Медведев Россей эркин эм жууаплы адамланы къыралы болурун сюеди. Ол себепден а граждан обществону жарашдырыргъа, асламлы информация органланы айнытыргъа тийишлиди. Ол айтханнга кёре, Къабарты-Малкъарда коммуникация байламлыкъланы шёндюгю излемлеге тийишли системасын къурауну концепциясы барды.

Татьяна Хажхожева уа форумгъа къатышхан депутатланы законла чыгъарыу жаны бла эркинликлери болгъанын эсгертгенди. «Сиз кесигиз да жаш адамласыз, болгъан проблемаланы кимден да иги билесиз. Ол себепден аланы кетериу жаны бла законланы проектлерин хазырларгъа, жаш тёлю политиканы къураугъа тири къатышыргъа борчлусуз», - дегенди.

Андан сора депутатла, эки къауумгъа юлешинип, «Шимал Кавказны жаш тёлюсю» эм «Шахарлада бла элледе жашагъанланы иш бла жалчытыу» деген темалагъа «тёгерек столла» бардыргъандыла. Алада айтылгъанны эсге алып, форумну ахырында «Жаш тёлю федеральный жыйылыуну» ара советине эсгертиуле къабыл этилгендиле.

Эсигизге салайыкъ, «Жаш тёлю федеральный жыйылыу» жамаумат организация бёлюмлери Россейни 86 субъектинде ишлейдиле. Анга законла чыгъарыуч у органланы 35 жыллары толмагъан депутатлары киредиле. Къабарты-Малкъарда ол быйыл апрельде къуралгъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Суратланы **Э. КАРАЕВА** алгъанды.

Юбилей

Кертиликге къуллукъ этиу

Быйыл июль айда республикалы газетле КъМР-ни халкъ поэти, РСФСР-ни Къырал эм КъМР-ни Къырал саугъаларыны лауреаты, Социалист Урунууну Жигити, белгили жамаумат эм къырал къуллукъчу Алим Пшемахович Кешоков (1914-2001 ж.) туугъанлы 95-жыллыгъын белгилеген эдиле. Анга аталгъан байрамлы ингирни уа кюз артында бардырыргъа керекликси да айтылгъан эди.

Бюгюн а - 26-чы ноябрьде - Музыка театрда 17 сагъатда жазыучуну хурметине аталгъан литература-музыкалы ингир боллукъду. Ары Парламентни депутатлары, республиканы Правительствосуну членлери, жамауматны келечилери эм жер-жерледен къонакъла да келликдиле.

Айтхылыкъ литераторну, жамаумат къуллукъчуну аты республиканы тарыхында къаллыкъды. Поэт, жазыучу, Хорламны аскерчиси Алим Кешоков битеу жашауу эм чыгъармачылыгъы бла да тюзлюкге, кертичиликге да къуллукъ этген фахмулу адам эди.

Алим Кешоковну юбилейине аталгъан материалны 3-чю бетде окъугъуз.

Пресс-конференция

Артыкълыкъгъа тёзюмлери таусулгъанын айтхандыла

Тюнене РФ-ни Коммунист партиясыны Къабарты-Малкъардагъы регион бёлюмюню (КБРО КПРФ) Нальчик шахар комитети пресс-конференция бардыргъанды. Ол Коммунист партияны Къабарты-Малкъар рескомуну биринчи секретары Зейрат Шихалиеваны къуллугъун кеси сейирлеринде хайырланыуун эм партияны уставына башха тюрлю бузукълукъла этгенин сюзюуге жораланнган эди.

Жыйылыуну партияны рескому чачхан шахар комитетни атындан аны алгъыннгы таматасы Василий Крюков бардыргъанды. Комитетни атындан билдириуню уа аны орунбасары Хасанби Шериев этгенди. Анда айтылгъанына кёре, Зейрат Шихалиева бу къуллукъда ишлегенли партияны уставына чюйре келген ишле бла кюрешеди: партияны Ара комитетинден келген ахчаны тийишлисича жоймайды, айырыулада партия ючюн кюрешгенлеге тийишли ахчаларын бермейди, рескомгъа бёлюннген машинаны кеси атына жаздыргъанды, ары дери болгъан автомобильни не этгени уа белгисизди.

Регион бёлюмде Зейрат Мажидовна кесине 7 къуллукъну алып турады. Аланы бир ненчасы ючюн анга иш хакъ тёленеди. Дагъыда ол Василий Крюковну бир тюрлю сылтаусуз къуллугъундан къыстап, ол адам больницагъа тюшерча этгенди. Заявленияда аллай юлгюле, андан сора да, кёп эдиле.

Х. Шериев айтханына кёре, ала бу болумну юсюнден партияны таматасы Геннадий Зюгановха былтыр Кисловодскде бардырылгъан жыйылыуланы биринде билдирген эдиле. Алай бюгюнлеге дери Ара комитет бир тюрлю мадар этмегенди.

Ызы бла комитетни келечилери журналистлени соруууларына жууапла бергендиле. «Северный Кавказ» газетни келечисини соруу «Сизни эм рескомну шёндюгю властьха кёз къарамларыгъыз бирмидиле?» деп эди.

Василий Крюков чертгеннге кёре, Коммунист партия, белгилисича, оппозициялы партияды. Зейрат Шихалиева уа кеси тап кёрмеген эм республикалы властьла жаратмазлыкъ транспорантла бла демонстрациялагъа чыгъаргъа окъуна эркин этмейди.

- Биз битеу башда айтылгъан затланы тийишли халгъа келтирип, жууукъ заманда прокуратурагъа берликбиз,- дегенди Василий Иванович.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Семинар

Иги юйюр - иги сабийле

Алгъаракъда шахарны школларыны психологларыны семинарлары болгъанды. Аны чеклеринде ачыкъ дерсле, «тёгерек столла», дерсден тышында ишле да бардырылгъандыла. Онсегизинчи номерли школну психологлары да бирсиледен артха къалмагъандыла. Ала «Семья – это семь Я» деген ат бла магъаналы иш бардыргъандыла.

Шахарны психологлары эм алгъа онунчу классны класс башчысы Энейланы Мария хазырлагъан дерсде болгъандыла. Ол класс сагъатча алай бардырылгъанды. Устаз «Юйюр – бюгюннгю обществода» деген теманы юсюнден бек тынгылы айтханды. Компьютерни хайырланып, окъуучулагъа юйюрлени тюрлюлерин кёргюзтгенди.

Алагъа келишген суратланы табып, жашла бла къызла да сейир билдириуле этгендиле. Бюгюннгю юйюр къаллай болургъа кереклилигини юсюнден кеслерини оюмларын айтхандыла. Атала бла анала сабийлерине къараргъа заман тапмагъанларын, ол а аланы юйретиуге тасха тюшюргенин да эсгергендиле.

Шёндюгю юйюрледе сабийле «Санга мени заманым жокъду!» деген сёзлени эшите ёсгенлерине да жарсыгъандыла. Тамата классны жашлары бла къызлары юйюр жашауну, сабий ёсдюрюуню, аланы тюз жолгъа салыуну энчиликлерин алай ангылагъанлары къууандыргъанды. Нек дегенде дерс алгъадан хазырланып бардырылмагъаны кёрюнюп тура эди. Окъуучула кёллериндегин айтыргъа эркин эдиле.

Аны бла да къалмай, ала биринчи классдан сабийлени келтирип, сизни бла аталарыгъыз, аналарыгъыз дерсле этемидиле, ойнаймыдыла деп да соргъандыла. Ала хар бири кесича, хычыуун жууапла бере, юйюрлерини «тасхаларын» билдиргендиле. Алай: «Мен эрттенден ингирге дери да школдама. Продлёнкагъа жюрюйме. Юйге да къоншу сабийле бла барама. Анамы ингирде окъуна мени бла олтурур заманы жокъду», - деген жашчыкъгъа киши да сукъланмады. Болсада жашау кертиликни бир ышаныды ол болум да деген акъылда тохташдыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Аренда мюлкледе

Ким чачдырыр арсакълыкъны туудургъан

Бизни республикада аренда къымылдау башланнганда, анга бек алгъа къармашханладан бири Алтууланы Къазий эди. Иги кесек сюргю жерни болжаллы халда хайырланыргъа алып, ол бир ненча жылны алда барып тургъанды. Къурау хунери, иш кёллюлюгю бла кёплеге юлгю болгъанды. Заманнга кёре мадар этген аслам хайыр да тюшюраллыгъын кёргюзтгенди.

Жашау алай келип, Къазий башха ишге кёчгенинде уа, арендаторланы къауумуна аны къарындашы Къурманалий башчылыкъ этгенди. Терк бай болуп къалалмагъан эсе да, эндиге дери сокъуранмай тургъанды.

Жууукъ-ахлуладан ючеуленни да нёгер этип, ол арендагъа алыннган 30-гектарлыкъ участкада быйыл нартюх ёсдюргенди. Осал табийгъат болумла чырмар ючюн къоймагъан эселе да, жашла хар гектардан орта эсеп бла 40 центнер мирзеу алгъандыла.

- Тирлик жылгъа кёре аман тюйюлдю, болсада ол бизни этген къоранчларыбызны окъуна къайтармаз деген къоркъуу барды, - дейди Алтуу улу. - Кесибизни аллай къолайыбыз болмай, нартюхню ёсдюрюуде, орууда да тышындан техниканы хайырланнганбыз. Этилген жумушла ючюн хакъ тёлерге, башха къоранчлагъа да ахча бёлюрге тюшгенди. Мирзеуню иги кесегин, суугъа къуйгъанча этип, хар килограммын 2 сом бла 70 капекден сатаргъа тюшгенди.

Тирликни терк жыялгъан эсек да, аны къайры къуяргъа билмей, бек къыйналгъанбыз. Мылылыгъы уллу болгъан нартюхню къургъакъсытыргъа, сакъларгъа мирзеу алыучу предприятиялагъа элтир эдик, алай ала да, биринчиден, жетишалмайбыз деп, алыргъа сюймейдиле, угъай демеселе да, ол жумушха мирзеуюбюзню багъасыны жарымы чакълысы кетерикди. Барын да санай келсенг, къыйныбыз къайтырча, техника сатып алырча онг болмайды. Алай бла арсарлыкъгъа къалып турабыз: бошуна да къалай тургъун, хайыр тюшмезлик иш бла да къалай кюрешгин...

Айтылгъаныча, жарсыула жаланда Къурманалийни жарсытып къоймайдыла, башха арендаторланы, мюлк таматаланы да къыйнайдыла. Бир тюрлю амал табылмаса, жерчилик бла кюрешгенлени саны азая барлыгъы баямды. Аллай болумгъа кёз къарамын билдире, Къурманалий былай къошханды:

- Къыралны жанындан болушлукъ болуп, сабанчыла ёсдюрген тирлик тохташдырылгъан багъала бла тыйгъычсыз алынып турлугъуна ышанырча оноу этилсе, быллай ауаралыкъ да, арсарлыкъ да болмаз эди.

- Кредит алып кёрмегенмисиз?- деп соргъаныбызда уа, Алтуу улу былай жууап бергенди:

- Къоркъгъанбыз. Техника да, отлукъ-жау материалла да, жер семиртгичле эм гербицидле да багъадан-багъа бола барсала, жерчиликден тюшген продукция уа учуз сатылып турса, банкдан ёнкюч алгъан ахчаны процентлери да къошулсала, тёлеуге къалыргъа тюшмезми?

КЪАЙГЪЫРМАЗЛАНЫ Борис.

Билдириу

2009 жылда 27-чи ноябрьде А. Шогенцуков атлы къабарты къырал драмтеатрны аллында Анна Шогенованы-Кайнерни ахыр жолгъа ашырыуну бушуулу церемониясы боллукъду. Ол «Ван Моурик Медикал» деген немисли медицина компанияны келечиси эди.

Бушуулу церемония 14 сагъатда башланырыкъды.

КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосу.

Жолда къоркъуусузлукъ ючюн барыбыз да жууаплыбыз

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

ГАИ-ни таматасы жолда жюрюуню жорукъларын бузгъанла кёпден-кёп болгъанларын белгилегенди «Алагъа сыйыныргъа кереклисин хар ким да биледи, алай бузгъанлай турадыла. Къуру да тазир салып турсагъ а, хал тюрленирик тюйюлдю. Ол себепден низамгъа школдан башлап юйретирге тийишлиди», - дегенди.

Дагъыда ол пропаганда ишни да тирилтирге кереклисин белгилегенди. «Бюгюн сизге кёргюзтгенча фильмлерибиз кёпдюле, ала адамланы низамлы болургъа чакъырадыла. Алай республикалы телевиденияда аланы кёргюзтюр амалыбыз жокъду. «Россия» телерадиокомпанияны КъМР-де филиалына аланы кёргюзтюрлерин тилегенибизде уа, ала ахча излегендиле. Ол реклама тюйюлдю, фильмле адамланы жанларын сакъларгъа бурулупдула», - дегенди.

Конференцияда дагъыда КъМР-ни прокуроруну орунбасары Жеккеланы Аллахберди, КъМР-ни транспорт, связь эм жол мюлк министри Ануарби Суншев, саулукъ сакълау министр Вадим Бицуев, билим бериу министрни орунбасары Лидия Дорохина эм башхала сёлешгендиле. Жеккеланы Аллахбердини оюмуна кёре, законла къатылансала, водительлени низамлылыкълары кючленсе, медицина болушлукъ тийишли даражада болса, жолда халны тюрлендирирге боллукъду. Лидия Дорохина уа водительлени хазырлагъан окъуу юйлени ишлерини, школлада сабийлени окъутуу-юйретиу къалай къуралгъаныны юсюнден айтханды.

Конференция, битеу айтылгъанны эсге алып, Къабарты-Малкъарны Правительствосуна, КъМР-ни Транспорт, связь эм жол мюлк, Саулукъ сакълау, Билим бериу эм илму, Спорт эм туризм жаны бла министерстволарына, КъМР-де УГИБДД-гъа эсгертиуле къабыл этиу бла бошалгъанды. Ала къалай толтуруллукъларына КъМР-ни Парламентини Промышленность, жол мюлк, танспорт эм связь жаны бла комитети контроль этерикди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Документле

«Кабардино-Балкарский бизнес-инкубатор» къырал учреждениины иелигинде болгъан, жашау этерге келишмеген мекямланы гитче эм орталыкъ предпринимательствону субъектлерине арендагъа бериуню багъасын болжаллы халда азайтыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну

БЕГИМИ

2009 жылда 19-чу ноябрьде №299-ПП

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини 2008 жылда 28-чи ноябрьде 83-ПП номерли буюруууна тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу **бегим этеди**:

1. «Кабардино-Балкарский бизнес-инкубатор» къырал учреждениины балансында болгъан, жашау этерге келишмеген мекямланы келишимле бла гитче эм орталыкъ предпринимательствону субъектлерине арендагъа бериуню хакъыны ёлчемин 2010 жылда биринчи январьдан башлап былай тохташдырыргъа:

а) офис мекямлагъа:

аренданы биринчи жылында Къабарты-Малкъар Республиканы къырал иелигинде болгъан, жашау этерге келишмеген мекямланы болжаллы иеликге эм хайырланыугъа бериуде аренда хакъны тергеу Методикасына тийишлиликде тохташдырылгъан ставкасыны 25 процент ёлчеминде (мындан арысында аренда хакъны ставкасы);

аренданы экинчи жылында – аренда хакъны ставкасыны 20 проценти;

аренданы ючюнчю жылында – аренда хакъны ставкасыны – 60 проценти.

б) производство мекямлагъа:

аренданы биринчи жылында – аренда хакъны ставкасыны – 20 проценти;

аренданы экинчи жылында – аренда хакъны ставкасыны – 40 проценти;

аренданы ючюнчю жылында – аренда хакъны ставкасыны – 60 проценти.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы къырал ырысхыгъа эм жер байлыкълагъа башчылыкъ этиу министерствосуна (М.И. Сохов) Къабарты-Малкъар Республиканы Экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министерствосу бла (А.Т.Мусуков) бирге «Кабардино-Балкарский бизнес-инкубатор» къырал учреждениины балансында болгъан жашаргъа жарамагъан мекямланы арендагъа бериу жаны бла шёндюледе хайырланылгъан келишимлерине тийишли тюрлениуле кийирирге.

3. 2010 жылда биринчи январьдан башлап «Кабардино-Балкарский бизнес-инкубатор» къырал учреждениины къурауну юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну 2008 жылда 4-чю мартдан №46-ПП бегимини 6-чы пункту кючюн тас этгеннге санаргъа.

4. Бу бегимни толуууна контрольлукъ этиуню Къабарты-Малкъар Республиканы экономиканы айнытыу эм сатыу-алыу министри А.Т. Мусуковну бойнуна салыргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председатели **А.МЕРКУЛОВ**.

ПРЕЗИДЕНТНИ ПОЧТАСЫ

Хар жарсыугъа – шарт мадар

КъМР-ни Президентини Интернет-приёмныйине (www.prezident.ru) 2009 жылны 7-чи ноябринден 20-чысына дери 118 тилек этилгенди. Алгъынча, бек кёп тилек, письмоланы 25 проценти, жашау журтла бла байламлы вопросланы юсюндендиле, 18 проценти критикалы магъаналыдыла, 16 проценти ЖКХ-ны проблемаларыны юслериндендиле, 11 проценти предложенияла бла проектледиле, 8 проценти ырысхы болушлукъ излейдиле, 7 проценти ишге тохташдырыуну проблемаларыдыла, 7 проценти билим бериу бла байламлы вопросладыла, саулукъ сакълауну юсюнден письмола 5 процентни, ыспас этип жазылгъанла 3 процентни тутадыла.

Прохладна районну Алтуд элинде жашагъан Альберт Кажаров «Прохладный-Нальчик» маршрутда автобусланы жюрюулерин жангыдан башларгъа тилек этип жазгъанды. Транспортну, связьны эм жол мюлкню министри Ануарби Суншевни билдиргенине кёре, Алтуд эм Баксанёнок элледе жашагъанланы тилеклерин эсге алып, айтылгъан эллени ичлери бла жюрюген автобусланы жангы расписаниялары жарашдырылгъандыла. Ол маршрут 2009 жылны ноябринде ишлеп башлагъанды. Анда «ПАЗ» маркалы автобусла жюрюйдюле.

Тырнауз шахарда жашагъан Ольга Поддубная Элбрус проспектде, 33-чю номерли юйде жашагъанла, юйню башына ремонт этерча къолайлыкълары болмагъаныны юсюнден жазгъандыла. Ремонтха 200 минг сом керек боллукъду. Элбрус районну жер-жерли администрациясыны башчысы Сотталаны Къурман билдиргенине кёре, «Управляющая компания ЖЭК №4» деген чекленнген эркинлиги болгъан ачыкъ акционер общество ол ремонтну бардырыргъа деп материалла алгъанды. Ишле онкюнлюк болжалны ичинде бошаллыкъдыла.

Мурат Псуноков республика эм ол жашагъан Чегем шахар иги жанына тюрлене баргъанлары ючюн Президентге ыспас этеди. Аны бла бирге шахарда къабырланы къатында автобусла тохтаучу жерни тап жарашдырыргъа себеплик этерин тилегенди. Алайда ёлгенлени асыраргъа кёп машинала келиучюлери себепли автобусла тохтаучу жерни игилендирмей жарарыкъ тюйюлдю. Чегем муниципальный районну жер-жерли администрациясыны башчысы Михаил Мамбетов билдиргеннге кёре, Ленин атлы орамгъа капитал ремонт этиу эм къабырланы къатында майданны асфальт бла жарашдырыу ишле тамамланнгандыла.

Каменномост шахарда аналарындан ёксюз къалгъан кёп сабийлени атасы жашау журт бла байламлы проблемаларын тамамландырыргъа болушлукъ этигиз деп тилегенди. Бу юйюр жашагъан журт, бек тозурап, оюлургъа жетип турады. Урунууну эм социальный айнытыуну министри Тюбейланы Альбертни айтханына кёре, юйюрге жашау журт сатып алыргъа неда ишлерге деп «2005 жылны 1-чи январына дери эсепге алыннган ветеранланы, къыяулуланы эм къыяулу сабийлери болгъан юйюрлени жашау журтла бла жалчытыргъа социальный болушлукъла этиуню жорукъларыны эм формаларыны юслеринден 56-РЗ номерли законну» жашауда бардырыуну чеклеринде жашау журт сатып алыргъа неда ишлерге деп 626,4 минг сом ёлчемде жашау журт субсидия бериллигини юсюнден шагъатлыкъ къагъыт берилгенди.

КъМР-ни Президентини эм Правительствосуну гражданланы тилеклери жаны бла ишлеген приёмныйине 7-чи ноябрьден 20-сына дери 101 адам тилек этгенди. Аладан 33 проценти ЖКХ-ны проблемаларыны, 24 проценти жашау журт вопросланы, 23 проценти ырысхы болушлукъ тилеулени, 7 проценти ишге тохташдырыуну, 5 проценти саулукъ сакълауну, 3 проценти билим бериуню, дагъыда 3 проценти ыразылыкъларын билдириулерини юслериндендиле. КъМР-ни Президентини «Коррупциягъа къажау кюреш ызы» кече-кюн да тохтаусуз ишлейди. Ары бу телефонла бла сёлеширге боллукъду: 47-17-79; 47-32-56. Айтылгъан кезиуню ичинде телефонлагъа 38 адам сёлешгенди.

Аладан бири Нальчик черекни жагъаларына кир-кипчикле аслам санда тёгюлгенлерине жарсыгъанын билдиргенди. Экологиягъа ким бузукълукъ этгени тохташдырылгъанды эм ол кесини кючю бла айтылгъан участканы тазалагъанды.

Элбрус районну авария-диспетчер службасыны ишчиси иш хакъны тёлемей тургъанлары ючюн тарыкъгъанды. Элбрус муниципальный районну жер-жерли администрациясыны башчысы Сотталаны Къурманны билдиргенине кёре, службаны ишчилерин барысын да кёп болмай къуралгъан компанияны штатына ётдюргендиле эм ала мындан ары иш хакъны заманында алып турлукъдула. Иш хакъ жаны бла болдурулгъан борчну тёлеуню графиги жарашдырылгъанды эм ол жуукъ кезиуде тамам этилликди.

Къашхатау посёлкада жашагъан Л.Вазиева республикада иги жанына тюрлениуле болдурулгъаны ючюн КъМР-ни Президентине ыспас этгенди. «Хурметли Арсен Баширович, Сиз кёп иги иш этгенсиз. Нальчик эм битеу районла иги жанына тюрленнгендиле. Айнып баргъан Къабарты-Малкъар ючюн сизге жюрек ыразылыгъымы билдиреме», - деп жазгъанды.

Иги юйюр - иги сабийле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Онунчу классны окъуучулары дерслерине тогъузунчу номерли библиотеканы таматасы Вера Понедельникованы, 2008 жылда «Жылны юйюрю» деген конкурсда хорлагъан Татьяна Королькованы «Мени юйюрюм» деген конкурсда хорлагъан Елена Макоеваны эм башхаланы да чакъыргъандыла. Вера Петровна жашлагъа бла къызлагъа алгъын болгъан эм бюгюннгю жашаудагъы юйюрлени башхалыкъларын ангылатханды.

Татьяна Дмитриевна уа аны жашыны бла келинини къулакълары эшитмегенин, аны себепли сёлешалмагъанларын да билдиргенди. Болсада бу юйюр эки жаш ёсдюрюп, аланы жетишимлерине къууанады. Аланы таматалары Вадим онбиринчи, Артём а бешинчи классдадыла. Экиси да «бешлеге» окъуйдула. Кёп тюрлю Россей конкурслагъа къатышып, хорлагъандыла.

Сабийлерине сюйгенлерича сёлешалмагъан, эшиталмагъан атаны бла ананы аллай юйюр ёсдюргенлери уа сейир тюйюлмюдю? Жашла бла къызла аланы ынналарына – Татьяна Корольковагъа - кёп соруула бергендиле. Андан сора да, жашла бла къызла устазлары Къулийланы Мадина Исмаиловнадан юйюр жашауну юсюнден интервью алгъандыла. Башхача айтханда, онунчу классны окъуучулары ол кюн хайырлы эм магъаналы дерсде олтургъандыла.

Школну психологлары уа, аны бла чекленип къалмай, къонакълагъа дагъыда дерсден тышында хазырланнган эки уллу ишни кёргюзтгендиле. Алагъа уа тёртюнчю эм тогъузунчу классланы окъуучулары къатышхандыла.

Ахырында школну социальный педагогу Ирина Панченко былай дегенди: «Шёндю сабийле эртте окъуна уллула болуп къалгъан заманды. Ол жаны бла алып къарагъанда, психологла бюгюн бек магъаналы эм хайырлы ишни бардыргъандыла. Алай ол тема жаланда бир кюн бла чекленип къалмайды. Аны себепли сабийге юйюрню магъанасыны юсюнден эсгерте турургъа бизни, атааналаны да борчларыды. Бюгюн былайда кёрген, эшитген затларын а ала бир заманда да унутмазла деп ышанабыз».

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Социальный къоруулау

«Бизни баш борчубуз - адамлагъа кёл тапдырыуду»

Шёндюгюлю обществода керекли да, магъаналы да проблемагъа урунуу халла бла адамланы социальный къоруулау саналады. Ала Элбрус районда къалай тамамланнганларыны юслеринден бизни корреспондентибиз Урунуу эм социальный айнытыу управлениины башчысы Мирзоланы Замрат бла ушакъ этгенди.

- Замрат Хызырович, сизни управлениягъызны иши бла шагъырей этсегиз эди?

- Ала кёпдюле, баш магъананы тутханлары уа быладыла: социальный партнёрлукъну системасын айнытыу эмда игилендириу, урунууну къоруулауну службаларыны ишлерин бирге тийишдириу эмда методика башчылыкъ этиу, социальный болушлукъ алыргъа эркинликлери болгъан гражданланы автоматизацияланнган энчи эсеплерин жарашдырыу, дагъыда башхаларыдыла. Адамлагъа социальный болушлукъ этиу жаны бла ишлени бардырабыз. Аланы арасында уа бу жанына аслам эс бурабыз: юйюрню, тиширыуланы бла сабийлени болумларын игилендириуге. Жашаулары келген адамланы, аладан сора да, къыралны жанындан артыкъда къоруулауну излеген сабийлени бла акъылбалыкъ болмагъанланы солуууларын эмда саулукъларын игилендириуню къурауну жалчытабыз. Бу тизмени андан ары да созаргъа боллукъду.

- Келигиз, бек алгъа урунуу хал бла байламлы иш къалай бардырылгъаныны юсюнден айтайыкъ.

- Бизни районда, статистика органланы шартларына кёре, 278 учреждение регистрация этилгенди. Аладан 201-ри мюлк жюрютген субъектледиле, 42-си унитарный предприятияладыла (муниципальный иелик) эм 35-си акционер обществоладыла. Аладан сора да, юридический жаны бла кеслери алларына болмагъан федеральный эм республикалы организацияланы филиаллары да ишлейдиле.

Жылны озгъан кезиуюню ичинде урунуу халланы бёлюмю 88 коллектив келишимни регистрация этгенди, аланы битеу предприятияланы 81,4 проценти бергендиле. Аланы заключенияларыны вопросуна кёре, урунуу коллективлени келечилерине отуздан артыкъ консультация берилгенди. Бёлюм, андан сора да, иш хакъ тёлеу жаны бла болумгъа контроль этиуню да бардырады.

- Районда жашагъанладан льготаланы кёплеми хайырланадыла?

- Белгилисича, быйылдан башлап жашау журтлагъа бла коммунальный жумушлагъа льготалагъа эркинликлери болгъан гражданлагъа натуральный льготаланы орнуна хар ай сайын бирер кере ахча компенсация бериледи. Бизни специалистлерибиз анга эркинликлери болгъанладан тийишли документлени алыу жаны бла уллу иш бардыргъандыла. Льготалары болгъанлагъа тынчыракъ этер ючюн, ала уа тамата тёлюню адамларыдыла, биз ала кеслери жашагъан эллеге барып, къагъытларын алай жарашдыргъанбыз. Бу жаны бла бизге жер-жерли администрацияла иги болушхандыла. Бюгюнлюкде аллай ахча компенсация алгъанланы саны 4100 адамдан артыкъды.

Бизде производствода саулукъларына хата тюшгени ючюн ахча алгъанланы саны 52 адам болады. Аланы санында чернобыльчи инвалидле къыркъгъа жетедиле, юйюрлерин кечиндирген адамлары ёлгенлени саны уа онекиге. Радиациягъа тюшген гражданладан 49-суна аш-азыкъ сатып алыргъа компенсация тёленеди. Сыйлы атлары болгъанладан жетмишден артыкъ адам къошакъ ахча аладыла. Пенсияланы ёлчемлери ёсе баргъанлары эмда тёленир суммаларын индексациялау бла байламлы тийишли бёлюмде жангыдан тергеу жаны бла кёп иш этерге тюшеди.

- Гражданланы льготалы категорияларына Уллу Ата журт урушха къатышханла да киредиле да...

- Айхай да, ала да закон тохташдыргъан льготаланы хайырланадыла. Андан сора да, жыл сайын а Уллу Хорламны байрамыны аллында биз инвалидлеге бла урушха къатышханлагъа, дагъыда эрлери урушда ёлген тиширыулагъа жыл сайын бир кере финанс болушлукъ этер ючюн, аладан заявленияла алыу эмда тизмелени жарашдырыу жаны бла иги кесек иш бардырабыз. Аллай болушлукъ КъМР-ни Президентини бла Элбрус муниципальный районну администрациясыны башчысыны атларындан этиледи эмда властьны жер-жерли органларыны бла жамауат организацияланы келечилерини къатышыулары бла бериледи.

Хорламны 65-жыллыгъын байрамлаугъа хазырланыу бла байламлы ишлени чеклеринде инвалидлени бла урушха къатышханланы жашау журтларын эмда жашау болумларын тинтиу жаны бла рейд бардырылгъанды. Тийишли информация КъМР-ни Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуна берилгенди. Бусагъатда тылда уруннганланы жашау болумларын тинтиу жаны бла иш бошала турады.

- Замрат Хызырович, жашау юйлеге бла коммунальный жумушлагъа тёлерге субсидияла алыу жаны бла районда иш къалайды?

- Жашау журт-коммунальный комплексни шартларына кёре, районда фатарлада жашагъанладан 12500 жууаплы адам регистрация этилгенди. Жылны озгъан кезиуюню ичинде 700-ден артыкъ юйюр субсидияла алгъандыла. Тергелген субсидияланы битеу суммасы юч миллион тогъуз жюз минг сомдан артыкъды, орталыкъ ёлчеми уа 1390 сомду.

Субсидияланы жарашдыра туруп, тизмеге кирген документлени кереклилеринден бирине саналгъан обходной листни толтурууда адамланы бегирек къыйнагъан зат «Къабмалкъгаз» эм «Къабмалкъэнерго» ачыкъ акционер обществоланы офислерине барыу болгъанын белгилерге сюеме. Аланы мекямлары барыргъа къыйын жерледедиле, аллыкъланы кёбюсю уа къолайсыз эмда жашаулары келген адамладыла. Бу проблеманы юсюнден айтылгъанды, «Къабмалкъэнерго» ОАО-ну башчылары аны тап этерге сёз бергендиле. Газчыла бла байламлы вопрос а алыкъа ачыкълай къалгъанды.

- Дагъыда сизни Управлениягъыз тюрлю-тюрлю пособияла алгъанланы жумушларын да жалчытады...

- Сабий пособияла алгъанладан 2400-ден артыкъ адам. Жангыз кеслери сабийле ёсдюрген аналадан – 230, инвалид сабийледен – 150, къарар адамлары болмай къалып, осуйлукъда тургъанладан 59 сабий, ата-аналары да болмагъан 13 ёксюз бизде эсепдедиле. Кёп сабийли 670 юйюрню 108-сини бешишер эм андан да кёп балалары бардыла. Аланы барысы да ол неда бу тюрлю пособияла аладыла.

«Сабийлери болгъан гражданлагъа къырал пособияланы тохташдырыуну эмда тёлеуню юсюнден болумну юсюнден» КъМР-ни Правительствосуну 63-ПП номерли бегимине кёре юйюрню файдаларыны юсюнден сабийге хар ай сайын пособие алгъан адам шартланы энчи ахча тёлеуню тохташдырылгъан болжалы бошалырдан бир ай алгъа жылны ичинде энди бир кере жангырыргъа керекди. Ол а, айхай да, бизге иш къошханды. Жылны озгъан кезиуюню ичинде тийишли бёлюм сабийлери болгъан гражданладан 1918 заявление алгъанды эмда жарашдыргъанды.

«Бешинчи неда андан сора сабий туугъанда (кесине сабий этип алгъанда) жашау журтну къурулушуна неда аны сатып алыргъа кёп сабийли юйюрлеге бир кере адреси бла социальный болушлукъ этиуню юсюнден болумну юсюнден» КъМР-ни Правительствосуну 2008 жылда 7-чи ноябрьде чыгъарылгъан 246-чы номерли бегимине тийишлиликде кёп сабийли юйюрледен алтысына 250 мингишер сом ёлчемде сертификатла берилгендиле.

- Сиз къарагъан адамланы солууларын эмда саулукъларын игилендириуню юсюнден не зат айталлыкъсыз?

- Быйыл бизни республиканы тюрлю-тюрлю санаторий-курорт учреждениеларында къарыусуз эмда къолайсыз юйюрлени сабийлеринден 268-си солуп, саулукъларын игилендиргендиле. Аладан 221 сабий «Радуга» реабилитация арада болгъанды. Мындан ары да сабийлени солууларын бла саулукъларын игилендириуню къурау эмда жалчытыу жаны бла ишни тири бардырлыкъбыз. Бегирек да амбулатория эсепде эмда санаторий-курорт багъыу керек болгъанлагъа тийишли эс бурлукъбуз.

Ушакъны **ТЕМИРЛАНЫ Анатолий** бардыргъанды.

Конкурс

Билимли акъыл айтыр

Быйыл «Сабий эм жаш тёлюню окъууу: адет-тёреле, проблемала, новацияла» деген республикалы «тёгерек столну» чеклеринде «Мои книжные открытия» деген республикалы конкурс бардырылгъанды. Анга Нальчикни, районланы сабий библиотекалары къатышхандыла.

Сабий библиотеканы директору Светлана Владимировна Хатуеваны айтханына кёре, эришиулени жорукълары къуру китап окъуу бла чекленмегендиле, мында чыгъармачылыкъ ишни хар тюрлюсю да эсге алыннганды. Аланы санында викториналаны (соруу-жууап), диспутланы, кёрмючлени, жомакъ, хапар, назму жазыуну, оюнла къурауну, сурат ишлеуню, шуёхунга письмо жазыуну эм башха затланы айтыргъа боллукъду.

Тюнене уа хорлагъанланы Б. Пачев атлы сабий библиотекада саугъалагъандыла. Бери кёп устазла бла аланы сохталары келген эдиле. Жюриге да тынч тюйюл эди ол къадар ишни арасында бек игилерин сайлагъан. Аны членлери уа была эдиле: Лариса Садыкова (Культура министерствону келечиси), Светлана Хатуева (бу библиотеканы таматасы), Елена Накова («Солнышко» сабий журналны башчысы).

Бу байрамлы мероприятиягъа келгенлени Светлана Владимировна алгъышлагъанды эм сабийлени окъуугъа кёллендирир ючюн, быллай ишле энтта да этиле турлукъларын белгилегенди.

Дипломла, багъалы саугъала да кёп эдиле. Онеки сабий бу эришиуге тири къатышханлары эм айырмалы ишлери ючюн белгиленнгендиле. Аланы санында болгъандыла Жарашууланы Люаза, Гузиланы Рамазан, Атмырзаланы Жаннет эм Герийланы Альбина.

Жарашууланы Люаза.

Гузиланы Рамазан.

Биринчи жерге Жарашууланы Люаза, экинчисине уа Гузиланы Рамазан тийишли болгъандыла. Таулу сабийлени жетишимлерине бек алгъа ол конкурсда болгъан устазлары къууаннгандыла.

БИТТИРЛАНЫ Аминат.

Юбилей

Бюгюн да бизни къууанч кюнюбюздю, Алим Кешоковну аты бла байламлы поэзияны къууанч кюню, акъылны-эсни, фахмуну байрамы. Анга, республикабызны халкъ поэтине, Россей Федерацияны Къырал саугъасыны лауреатына, Социалист Урунууну Жигитине биз жюрегибизни теренинден ыразыбыз.

Ыразылыгъыбыз а неликденди десегиз, ол ана литературасына къайсы къабартылы жазыучудан да кёп хайыр этгени себеплиди. Кесини назмуларында, поэмаларында, къара сёз бла жазгъан чыгъармаларында да сабанчы, аскерчи да бола келген къабартылыны жюрегин, акъылын-эсин кенг дуниягъа ачыкъ этгенди, баям этгенди ол.

Солдан онгнга: Алим Кешоков, Расул Гамзатов эм Къулийланы Къайсын.

Къабарты литератураны ёхтемлиги

Туугъан халкъыны бурун заманладан бери огъурлу оту жаннган, хар кимге жарыгъын, жылыуун да берген от жагъасыны махтаулу жырчысыды Алим Кешоков. Кавказны сыйын, намысын дайым кётюреден - кётюре баргъанладан бирлерича, адыгланы къодучулары болуу чекге жетгенди Алим. Ол жаш заманындан бери аланы умутларын, къайгъыларын, къууанчларын, бушууларын суратлайды. Аны истеуюнден биледиле бегирекда бюгюнлюкде Къабартыны бизни къыралда, тыш къыраллада да миллионла бла адамла.

Алим Кешоков анасы бла.

Кешоковну- поэтни, Кешоковну-романчыны, киносценарийле да жазгъан адамны чыгъармаларын ким да сюерча алада не жашырынлыкъ барды? Бир тюрлю бир жашырынлыкъ да жокъду алада. Жашау кертилик барды, кесаматлыкъ, бийик усталыкъ. Андан сора да, ол жазгъан чыгъармала аны туугъан жерини жауунуна, къарына, терегине, ташына, кырдыкларына, жулдузларына ушайдыла. Аланы ариулукълары, аламатлыкълары, окъуучуланы жюреклерине жууукълукълары да анданды.

Кешок улу эртте жазгъан назмуладан бири - «Атлыны жолу»-бюгюн да мени эсиме тюшгенди. Анда къачан эсе да бирде жашагъан, кёкде жулдуз жол салгъан бир жигит атлыны юсюнден барады сёз. Ол кёкде чапдырып баргъан атыны туякълары бла салгъанды аллай жулдуз жол. Биз, таулула, Къой жол дейбиз анга. Жылланы желлерин, жаунларын, къарларын жырып келе, къабарты литератураны, саулай россей литератураны да айтхылыкъ атлысы Алим Кешоков кеси да аллай жулдуз жол салады хар окъуучусуну жюрегинде. Алим, биягъында айтханымча, къабарты литературагъа кимден да уллу хайыр келтиргенин къайтарып эсгертирге сюеме. Ол бир талай назму китап да, къара сёз бла жазып, ахшы романла да чыгъаргъанды. Аны пьесалары, сценарийлери да кёплени къууандыргъандыла. Бюгюн-бюгече да къууандыра турадыла. Былайда энчи айтыргъа керекди: Алимни китапларын окъугъан бла къалмай, аны суратлау чыгъармаларына кёре салыннган кинолагъа да къарагъанбыз. Бизден жашла да къарагъандыла, келир тёлюле да къарай-къарай турлукъдула алагъа.

Поэтни назмуларына белгили, атлары айтылгъан композиторла макъам салып, ала, жырла болуп, кёп жылдан бери радио бла, телевидение бла да айтыладыла. Аланы айтханла барыбыз да сюйген, республиканы махтаулу жырчыларыдыла. Ма алай бла жетгенди Алим Кешоков кеси от жагъасыны, туугъан жерини да айтхылыкъ жырчысы болуу чекге.

Кёкде Къой жолгъа къабартылыла Атлыны жолу дегенлерин да уста хайырланып, кеси халкъыны суратлау литературасына бийик жол, жарыкъ жол, жулдуз жол салгъан адамгъа не заманда да хурмет этерге, ыразы болургъа керекбиз. Аны къабарты литературагъа къыйынын энчи белгилеп, къысха айтсам а, ол ана тилинде суратлау сёзню сыйын, сау дуния кёрюрча, бийикге кётюргенди. Жазыучу къадарында Алим фахмусун, жанын-къанын берип ишлей, бек алгъа «Вершины не спят» деген китабы ючюн РСФСР-ни Къырал саугъасына тийишли болгъанды. Андан сора аны «В долине белых ягнят», «Сломанная подкова», «Сабля для эмира» деген романлары битеу къыралны суратлау литературасын байыкъландыргъандыла.

Бизни жерлешибизни, закий жазыучуну чыгъармаларында дайым да жашаугъа кенг, терен сюймекликни, тамблагъы кюннге ийнаныулукъну кёребиз барыбыз да.

Алимни хар назмусу, хар поэмасы, хар романы жашауну, тюзлюкню, огъурлулукъну ёлюмсюзлюклерине толу шагъатлыкъ этедиле. Кёп китабы орус тилге, къыралда бирси тиллеге, тыш къыраллы тиллеге да кёчюрюлген Алим Кешоковну биринчи назму китабы 1941 жылда чыкъгъанды. Аны да биргесине алып, аскерге чакъырылырын сакълап да турмай, ол кеси ыразылыгъы бла урушха кетгенди. Уруш жолланы къыдыра, Ата журтубузну къанлы душманлары бла къазауат эте, назмуларын алай къурагъанды. Назмулары, кеси бла бирге уруш отланы жырып, чыныгъып, жашау кюч алгъандыла.

Алим Кешоков Малкъарны уллу поэтлери Къайсын бла, Керим бла бирге айланнганды аскерде, халкъыны аллында уланлыкъ борчун махтаулу толтургъанды. Алимни, Керимни, Къайсынны къарындаш шуёхлукълары бизге, аладан кёп да жаш жазыучулагъа, юлгю болгъанлай къалгъанды. Мени тенглерими - Бабаланы Ибрагимни, Зубер Тхагазитовну, Анатолий Бицуевни, кесими да насыбыбыз тутхан эди. Алим Кешоков, бизге, жаш жазыучулагъа, таянчакълыкъ этгенледен бирлери болуп, жазыучулукъ ишде аягъы юсюбюзге турургъа, кесибизни энчи жолубузну табаргъа болушханды. Ёмюрде унутулмазлыкъ Къайсындан бла Керимден, Алимден биз кёп затха юйреннгенбиз. Жазыу усталыкъгъа, кертичиликге, Ата журтну, жашауну сюерге, чынтты жазыучуланы шуёхлукъларын хар заманда, хар къайда да сыйлы кёрюрге. Аланы шуёхлукълары бизге уллу юлгю эди, дерс да. Къайсынны бла Алимни Минги тауну эки тёппесине да аны ючюн сюйюп ушата келгенбиз.

Къайсын да, Алим да быллай бир шартны кёп кере эсгериучюлерин, эсгергенлерин эшите-эшите тургъанбыз. Бирде, уруш къызыу баргъан кезиуде, Къайсын жаралы болгъанды. Тенгини жаралы болгъанын кёргенде, кеси жаныны къайгъысын этмей, душман аяусуз окъла жаудура тургъанлай, къойнуна къысып, Алим Къайсынны къоркъуусуз жерге чыгъаргъанды. Керти шуёхлукъну, керти къарындашлыкъны белгисиди ол! Алимге мында «Сломанная подкова» деген романы ючюн къажау сюелгенлеринде, аны къатында къая кибик сюелген эди Къайсын – шуёхун аллай кючлю демлешде чынтты кишича къоруулаялгъан эди!

Тенгликни, шуёхлукъну багъалы кёрген, адамлыкъ даражасын, сыйын не къыйын кюнледе да тюшюрмеген Алим Кешоков аллай адам эди, кеси тенглерине, кесинден кичилеге да асыуу, болушлугъу тийген. Ол басымлы, акъыллы, сабыр сёлешген адамдан энтта биз, киши ортасы болгъанла, оноу сураучубуз, андан ыз кёрюрге сюйюучюбюз. Аны бла ушакъ этиу, кенгешиу, алгъын Къайсын бла Керим бла сёлешиучюбюзде кибик, бизге уллу къууанч болгъанды! Алим кеси да, ол жазгъан затла да чыгъармачылыкъ ишибизге кёл салыргъа, дуниягъа кенг къараргъа, жашауну теренрек ангыларгъа болушадыла.

Къабарты литератураны бийикден бийикге жол тутуп баргъан атлысы- уллу поэтни юсюнден бу сёзюмю бошай, кесим анга атап жазгъан бир къысха назмуну кёлюмден къатлайма:

Илхам учундура, минип
Боракъгъа,
Ашыгъып бараса жыргъа
къонакъгъа.
Жыр да жарыкъ кюйлю
тюбейди санга,
Не ариуду ол жангы жырны
тангы!
Шуёхласыз жыр бла сен-
экигиз,
Кюннге, желге да ачылып
бетигиз.
Жабалакъ агъартды
Ышхалукъангы,
Не ариуду бу эски элни тангы!

Жырчы бла, жыр бла шуёх болсанг, эски эл да, сау дуния да ариу кёрюнедиле. Алайды да, поэтге, тамата шуёхубузгъа, мен быллай алгъыш этеме: «Чыгъармачылыкъ ишингде жангы бийикликлеге жет, Алим! Санга жангы жулдуз жолла ачылсынла. Бизге, бийик поэзияны дайым да жангы солууун сезерге, дайым да жангы макъамын эшитирге сюйгенлеге, хар кимге да къууанчха уллу, огъурлу, жандауурлу жюрегинг кёп жылланы ургъанлай турсун!»

Магомет МОКЪА,
КъМР-ни, КъЧР-ни да халкъ поэти. 1999 жыл.

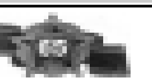

Къайгъылы эмда къоркъуулу жай

1942 жылны жайы эди. Баям, урушха кетериклени ашырып бошагъан болур эдиле ансы, энди ныгъышда жиляу-сыйыт эшитилмейди, жашлары миннген арбаланы ызларындан чабып бара, абынып жыгъылгъан аналаны таш жаргъан тобукъларын тюйюп сарнагъанлары унутула баргъаннга ушайды.

Ол заманны юсюнден сёз баргъанда, быллай шартха айырып эс бурурчады. Уруш Кавказгъа не къадар терк жууукълашханы сайын, совет аскерле къазауатлада ахыр кючлерине дери душманны аллын тыяргъа кюрешгендиле. Алай кючле тенг болмагъан жерледе бизникилеге артха - Кавказ таулагъа ыхтырылыргъа тюшгенди. Ала уа, Клухар ауушу бла Балыкъ Башына аууп, андан Кыртык бла Бахсан ауузуна энип, андан ёрге Тонгуз Орун ауушу бла Тау артына ауа эдиле.

Биз, кёп юйюр болуп, Кыртыкда - Тууарчы-Къошда тура эдик. Балыкъ Башындан тюшген аскерле уа, казе-кюн демей, бизни юсюбюз бла Огъары Бахсаннга эннгендиле. Немецли разведка аны билип, совет аскерлени ызларындан болуп, фашист самолётла кюн сайын аланы юслерине бомбала къуйгъандыла, пулемётладан окъ жауунла жаудургъандыла. Хар заманда уа ала, Балыкъ ауушдан чыгъып, сагъат 11-де Тёгюден ёзенинде аскерлени къыра эдиле.

Аллай кюнлени биринде аягъы тюбюнден жел чыкъгъан адам болуп барысы да колхоз биченликде дырын жыяргъа, чалгъы чалыргъа кетдиле. Къошда уа гым-гым къартла бла сабийле къалдыла. Бир заманда кёкню кюкюретип, къаяланы зынгырдатып жети «айры къуйрукъ» самолёт (артда белгили болгъанына кёре, ала Италияны рамача ишленнген самолётлары кёре эдим), бир бири ызындан келе келип, Тёгюден ёзенини башында тёгерек айлан ып, кетип баргъан аскерлени эм ишлей тургъан колхозчуланы юслерине бомбала къуйдула, пулемётладан от ачдыла. Жер, таш да къалтырап, адамланы жилягъанларын эшитдирмейди.

Битеу Тууарчы къошда болгъан къартла, сабийле да, Теммоланы Омарны къошуна жыйылып, ким башына челек, башхасы да таз, табакъ къаплап, жиляу-сыйыт этедиле. Мен, аны кётюралмай, алайдан чыгъып, кесибизни къошубузну аллында бузоу оруннга кирдим.

Алайдан а Тёгюден ёзени къол аяздача кёрюне эди. Бек алгъа кёзюм Балыкъ Башына баргъан жолдан узакъ болмай гелеуню бетде отлай тургъан жылкъыны тюз башындан бомбала тёгюлгенлерине, пулемёт окъла тийип ёлген атланы къаядан энишге тёнгерегенлерине илинди. Андан сора бизни чалгъы чала тургъан адамларыбызны ары-бери къачып айланнганларын кёрюп, аланы арасында мени эки къарындашым да болгъанлары эсиме тюшюп, кёкюрегим къысылды. Кимге не айтырыкъ эдинг, къатынгда ананг, атанг, башха абадан адам болмаса.

Самолётла кетип, бир кесекден аскерледен жаралыла, ёлгенле да болгъанларын айтдыла. Бизни къошдагъыланы ийнеклери ёлген эселе да, кеслери сау къутулдула. Алай ол кюн бизге окъ жаудургъанла эл таба кетген эдиле да, анда уа адамла да ёлдюле, кёп юйле да кюйдюле.

Жюреклерин къоркъуу бийлеген эллиле, не этерге билмей, къая дорбунлада жанларын сакъларгъа кюрешдиле, Тууарчы-Къошда жашагъанла Тёгюден дорбунуна кёчдюле. Ол а бийик къаяны тюбюнде минг къой сыйыннган ышаннгылы ышыкъ эди. Аны ичинде от этилсе, тютюню башына кётюрюлюп, кёкде булутлача жюзе эдиле. Адамла кеслери анда жашадыла, малларын да уллу къая ташланы тюплеринде букъдурурча, жерни къазып, орунла ишледиле.

Кюндюз бомбала асыры кёп атылгъандан, адамла ишге да чыгъалмай, элге барып, ашазыкъ да келтиралмай турдула. Къолларындан келгенле, кече къарангыда элге тюшюп, бахчаларындан картоф къазып, башха мадарла этип, танг аласында къошха къайтып турдула.

Ол жыл саулай жайыбыз, кюзюбюз да къоркъуулу да, жарсыулу да оздула. Октябрь айны ахыры болур эди дейме, аскерчиле, кече белинде Тууарчы-Къошда адамланы уятып, бир жерге жыйдыла. Хар кимни эсепге алдыла. Баям, ала НКВД-ны къуллукъчулары болур эдиле. Жыйыб а кимлени жыярыкъ эдиле: 4-5 къарт киши бла аллай бир да къарт къатын, сора сабийле. Адамлагъа тиймедиле. Алай битеу юйюрлени эшеклерин алларына этип, сюрюп кетдиле. Ол а таулу юйюрлеге уллу къыйынлыкъ эди. Артда белгили болгъанына кёре, эшекле бла тау ауушлагъа аскер саутла, алагъа окъла, топла ташыгъандыла.

Жайлыкълагъа къар тюше башлагъан кезиуде артха ыхтырылгъан совет аскерлени Кыртык ауузу бла келгенлери бошалды, фашист самолётла да бомбала атыуларын тохтатдыла. Къошлада адамла къыш къаты тутхунчу элге тюшмеселе, жолла бегитилип, келир онг болмай къаллыкъ эди. Аны себепли кыртыкчыла, жыйгъан къыш къатыкъларын да алып, элге тюшерге тизилдиле.

Уруш къыстау баргъан кезиуде элде уа къайдан боллукъ эди тынчлыкъ. Халкъ окъ-топ атылгъандан элгенип, жашагъан кезиуде быллай къыйынлыкъ да къошулду эллилеге. Аскерле, мамыр адамла да республиканы маллары душманны къолуна тюшмез ючюн, аланы эл-элледен бирге тийишдирип, Тонгуз Орунну башы ауузбла Тау артына аудурургъа сюргендиле.

Кече-кюн да тууар, жылкъы, къой, эчки сюрюуле Бахсан ауузун толтуруп бара эдиле. Ол кюнледе ярабий, Аллах, тау да, таш да мал болуп къалды кёре эдим дерча алай эди. Ким атлы, ким жаяу, малланы ашыгъышлы къууалайдыла. Ийнек ёкюрген, ат кишнеген, къой, эчки макъыргъан тауушла къаяланы зынгырдатадыла.

Солдатла, сюрюучюле да ызларындан жау къуууп келгенин сезгенден болур эди, бек ашыгъышлы барадыла. Бютюнда бег а аланы кюз артында тау ауушну къар басып къоярыгъыны къоркъууу ашыкъдыргъанды. Алай не бек ашыкъсала да, ташлы, тар жоллагъа сыйынмагъан сюрюуле ала мурат этгенча терк баралмай эдиле. Ауушха жууукълашхан сайын, жол тар болгъан бла бирге, ныхытлы да, тик да эди. Сюрюуле тау жолчукълагъа сыйынмай, тууарла, атла да бир бирлерин тюртюп, жарладан, къаяладан атып, ала мардасыз кёп къырылгъандыла.

Ол кезиуде аланы сюрген адамла айтып эшитгенме, биз маллaны алай ашыгъышлы сюрген заманда тау ыранлада, сызгъалада, бугъойлагъа жыгъылгъан малла, тюбюнден тола келип, алайны толтуруп, кёпюр этселе, къалгъанлары аланы юслери бла алай ётгендиле. Кёп турмай таулагъа терен къар жауып, малла не алгъа баралмай, не артха къайталмай, къар тюбюнде къалып къырылгъандыла.

Аллай уллу зырафлыкъ, мени акъылыма кёре, башындан тюз оноу болмагъанындан эди. Аны алайлыгъы малланы Тау артына сюрдюрген аскерчилени къйсюзлюклеринде окъуна кёрюннгенди. Ала, хар элге кирип, жайлыкълагъа, къышлыкълагъа барып, кёрген малларын колхозланыдыла, совхозланыдыла, энчи иели адамланыкъыладыла деп къарамай, сюргендиле.

Сёз ючюн, Огъары Бахсанны иели эчкилерин да Кюлтю жайлыкъда табып, Тау артына аудургъандыла. Эллиле уа ол малларыны орнуна колхозну узакъ жайлыкъда сюрюлмей къалгъан эчки сюрюуюн элге эндирип, хар ким кетген маллары ючюн эчкиле ала тургъанлай, НКВД-ны аскерлери алайгъа жетдиле. Ала, саут бет алып, бу эте тургъаныгъыз неди деп, ушкокларын эллилени юслерине бурдула. Насыпха, Элбрус районну партизанлары алайгъа терк жетип, ишни болушун ангылатып, аскерчилени къанларын бираз сууутдула. Алай болмаса, алайда уллу къан тёгюллюк эди.

Уруш жууукълаша келгени сайын, тау элде жашау бютюнда къоркъуулу, шургулу эди. Элибизден бирле жолда кетип бара, мина чачылып ёлдюле, бирлени ёмюрлери жалгъан окъ тийип юзюлдю. Кюн сайын элде жиляу, сыйыт тохтамай эди.

Быллай къоркъуулу кюнлени биринде элге немецлиле кирдиле. Душман энди коммунистлени, комсомолчуланы ызларындан болду. Кёпле тутулдула. Аладан сау къайтхан а болмады. Фашистле илишаннга салып ёлтюргенлени ёлюклери, ёгюз арбалагъа жюкленип, юслерине къара жамычыла жабылып келген кюн Огъары Бахсанда жиляу, сыйыт къаяланы къалтыратханды.

Бюгюнча кёз аллымдады комсомолчу жаш Батчаланы Исмайылны эки эгечи, чачларын жыртып, кеслерин кёпюрден суугъа атаргъа тебирегенлеринде адам тутуп тыйгъанлары. Атамы къарындашындан туугъан Хабибуллахны ёлюгю келгенде да, саулай тукъумну, элни жилямукълары тёгюлгенди.

Андан сора да, урушда ёлген жашларыбызны юйюрлерине келген къара пашот урулгъан къагъытла уа азланымы жюрек жауларын ашагъандыла. Къара кийимле кийдиргендиле. Ма алай къалгъанды Уллу Ата журт урушну кюйсюзлюгю, ачыуу эм бушууу мени тенглилени эслеринде.

ТЕММОЛАНЫ Мухадин.

САУЛУКЪ

Автоаптечкаладан дарманла нек кетгендиле?

Россейни Саулукъ сакълау эм социальный айнытыу министерствосу 2010 жылда 1-чи январьдан башлап борчлу халда жюрютюлюрге тийишли жангы автоаптечканы къабыл кёргенди. Алай ол жылны 31-чи декабрине дери уа эски аптечканы хайырланып турургъа боллукъду.

Автоаптечкаланы ичлеринде болгъан затланы машиналаны иелери кеслери эм профессионал къутхарыучула критикагъа кёп кере тартхандыла: анда авария болгъан жерде хайырланылыргъа керекли дарманла хазна жокъдула, байлаула эм башха затла да аздыла эм качестволары бек осалдыла. Саулукъ сакълау эм социальный айнытыу министерство критикагъа эс бургъанды: жангы аптечкада байлау затла кёбейтилгендиле эм аланы качестволары игиленнгендиле, алай дарманла арталлыда думп болгъандыла.

-Жоллада бола-бола туруучу ишлени кезиулеринде ёлюмге жетдирген неда къыйын жаралы этген баш шарт къанны кёп кетиуюдю,-деп ангылатады журналистлеге ведомствону оюмун Медицина болушлукъ этиуню эм саулукъ сакълауну къурауну департаментини директору Ольга Кривонос. –Шёндюгю аптечкада байлауча хайырланылгъан жаланда 3 бинт бардыла, ала уа бир ненча жарасы болгъан бир адамгъа болушлукъ этерге жетедиле. Жаралыла 2-3 эм андан да кёп болсала уа, алагъа болушургъа арталлыда онг болмай къалады.

Чиновникле уа биринчи медицина болушлукъ этилген кезиуде дарманла керек тюйюлдюле, деп алай къарайдыла. Биринчиден, дарманла автомобильде тийишлисича болумлада сакъланмайдыла-салонну ичинде температура бир къысха кезиучюкню ичинде бек тюрленип къалыргъа боллукъду. Экинчиден, препаратланы терк-терк алышындырып турургъа керекди – аланы кёплерини хайырланылыу болжаллары озаргъа боллукъду. Водитель а аптечкада кеси къаллай дарманланы сюйсе да неда врач буюргъанланы тутаргъа боллукъду (дарманланы сакълауну болумлары къаллайла болургъа кереклисини юсюнден а чиновникле шарт айтмайдыла).

Аптечкадан дарманла арталлыда кетерилгенлери да соруула чыгъарады. Кертиди, алгъыннгы аптекачыкълада дарманла да кёп тюйюл эдиле, аны бла бирге уа аланы къыйматлары, адамгъа болушханлары да хазна жокъ эдиле. Кертисин айтханда, аналгин, аспирин, активированный кёмюр, валидол, нитроглицерин, корвалол эм нашатырь ауур жаралылагъа хазна болушалмайдыла.

Болсада аптечкадан дезинфекция затланы (буруннгулу «зелёнканы» окъуна) нек кетерилгенлерин ангылатхан къыйынды. Водитель бир жерин кесген эсе неда женгил ачыгъан эсе уа? Анга терк болушлукъ берген машинанымы чакъырыргъа керекди?

Чиновниклени оюмларына кёре, биринчи болушлукъну жангы аптечкасы «водительлени аллай болушлукъ этерге хазырлауну игилендириу бла бирге жоллада аварияланы хаталарындан чыкъгъан ёлюмню, сакъатлылыкъны, болжаллы халда ишге жарамай турууну заманын да азайтырыкъды». Бу тюрлю оюмну айтыу асыры базгъын болурму? Алай жангы аптечканы доктор Леонид Рошаль-ачыгъан адамлагъа болушлукъ этиуде намысы-сыйы бийикде тургъан медик-къаты критикагъа тартханды.

Ол автоаптечка эскиледен иги болурму, водительле анга не затла къошарыкъдыла, бирси къыраллада аллай аптечкала къаллайладыла? «Известияны» бу жууукъ заманда чыгъарыкъ номерлеринде специалистле ол соруула эм башха затла бла байламлы проблемаланы къалай тамамларгъа боллугъуну юсюнден эм рульну артында олтургъанланы къырал даражалы борчну – ёлюмню - азайтыуну тамамлаугъа къаллай къошумчулукъла этерге къолларындан келлигини юсюнден хапарла айтырыкъдыла.

Татьяна БАТЕНЁВА.
«**Известия**» газет.

УСТАЛЫКЪ

Тюз методика бла

Созайланы Хусейни къызы Фатимат Хасанияда 16-чы номерли орта школунда окъугъан заманында окъуна, анасы Фазика Ахматовнача, ол да устазлыкъны сайларыгъына аз да ишекли болмагъанды. Анасы сабийлени дефтерлерин окъуса, класс журналны толтуруп олтурса, къызчыкъ да, аны къатына жууукълашып, ёз гинжичиклерине дерсле берип, соруула этип, «жууапларына» кёре белгиле салып тургъанды. Школну тауусхандан сора уа ол Къабарты-Малкъар къырал университетге киргенди. Аны да бошагъанлай, 74-чю номерли сабий садха-школгъа келгенди.

Ёсюмлю, арыкъсуу къыз, директорну кабинетине уяла-уяла кирип, аны бла ушакъ этгенде, Фатиматны ауазы кючден эшитиле эди.

- Сен былай уялсанг, сабийле бла ишлеген къыйын боллукъду. Тири, ётгюр болургъа кюреш, - деген эди Хочуланы Зайнаф.

Бюгюнлюкде да Фатимат ийменчекди. Болсада этер ишин иги билмей, къоркъгъандан тюйюлдю алай. Адеплиликденди.

- Ол окъутхан сабийле тенглеринден биле-биле айырмалыдыла. Устазны дерслерин а ким да жаратырчады. Ала терен магъаналыдыла, школчула тынч ангылайдыла, методика жаны бла тап къурай биледи, - дегенди директор.

Сёз ючюн, устаз дерсде сабийле бла Къулийланы Къайсынны анагъа – тиширыугъа аталгъан чыгъармасын сюзе эсе, аны къолунда битеу керекли затлары бардыла. Ол къызчыкъланы бла жашчыкъланы окъургъа, окъугъан назмуларын къалай ангылагъанларын айтырларына да юйретеди. Аны бла бирге аланы адепли, ариу къылыкъды болуп ёсерлерине да уллу эс бурады.

Андан сора да, устаз дерсни кезиуюнде кесин къалай жюрютгени, сёзлени тюз эм тап айта билиую окъуучулагъа аламат юлгюдюле. Бек башы уа, мени бла кёпле келиширге да болурла, устазны сабийле бла ариу сёлеше билгениди.

Классда тизгинлилик, къабыргъалада, столда да артыкъ затла болмагъанлары, кесини юсюню, башыны тизгинлилигине да сабийле къарап къууанырчадыла. Аллай устазны сюедиле окъуучула да, ол аланы кёп ахшы затлагъа юйретиригине ата-аналары да ийнанадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
СУРАТДА: Созайланы Фатимат.
Суратны автор алгъанды.

Табийгъат эм биз

Бюгюнлюкде курорт зонаны табийгъатын сакълау, аны тапсыз экология болумладан къоруулау баш ишледен бириди. Аны юсюнден кеслерини илму мурдорда жарашдырылгъан рекомендацияларында «Приэльбрусье» миллет паркны къуллукъчулары айтадыла. Ол проблеманы юсюнден Миллет паркны директоруну орунбасары Амиран Занилов былай айтханды:

Тазалыкъ кеси аллына жалчытылынырыкъ тюйюлдю

- Туризм айный баргъан кезиуде, экологиягъа хата салмай къалай ишлерге боллугъуну юсюнден проблемагъа биз бюгюнлюкде энчи эс бёлебиз. Бизни бойсунуууубузда иги кесек жер барды - Тырнауstation...

дери ратрак бла тюшюредиле. Андан а - канатка бла Азау талагъа дери. Бюгюнлюкде аллай зат тоннала бла саналады. Ратракны хайырланнганы ючюн Миллет парк 120 минг сом тёлегенди. Кир-кипчикни утилизация этиуге эм ол жумушну тамамлау бла кюрешгенлеге да ахча тёлерге керек болады. Андан тышында да, машинала турурча майданла ишлегенбиз, Гара-Башы станцияда аякъ жолла орнатханбыз.

Алай бла шёндю табийгъатыбыз бир бёлек жыл мындан алда болгъанындан эсе иги да тазады. Тизгинликни адам кеси жалчытханын туристлени эслерине салгъанлай турабыз. Минги тауда да биотуалетле орнатыр акъылдабыз. Ол жумушлагъа да иги кесек ахча керек боллукъду.

Сейир а неди десегиз, тёгерек кир-кипчикден толу болгъан кезиуде, аны бу халда нек тутасыз, муну иеси жокъмуду, дегенле кёп эдиле. Биз, ие кёзден къарап, болумну тап этер акъыл бла бери келгенледен ахча алып башлагъанлы уа, анга ыразы болмагъанла чыкъгъандыла. Алай Элбрус заповедник зонада орналгъаны себепли Миллет парк ары адамланы жибермезге окъуна эркинди. Болсада биз ол затны этмейбиз. Аны себепли бу вопросда бир оюмгъа келирге керекди.

Бу уллу ишде кезиулю атлам - агъачларыбызны бла талаларыбызны сакълауду. Бюгюнлюкде адамла солурча 20 майданны жарашдырыуну кадастр планлары хазырдыла. Аланы предпринимательлеге арендагъа берликбиз. Майданланы тёгереклерин тап халда тутуу а аланы боюнларына салынырыкъды. Келир жыл солургъа жаланда ол майданлада эркин этилликди. Кеслери алларына табийгъатны башха жерлеринде солугъанлагъа уа тазир салынырыкъды.

Нек дегенде экологиябызны таза тутууну жаланда аллай мадарла бла жалчытыргъа боллукъду. Кёп болмай а РФ-ни Табийгъат ресурсла министерствосу бизге жарашдырылгъан маршрутла бла хайырланнган туристледен хакъ алыргъа эркинлик бергенди. Аны багъасын биз маршрутда къаллай бир адам болгъанына кёре тохташдырлыкъбыз.

Бюгюнлеге дери Миллет парк энчи сакъланнган табийгъат жорукъланы бузгъанладан тазир алмагъанды. Мындан ары биз ол эркинлигибизни хайырланыр акъылдабыз. Адамладан 2-4 мингишер сом аллыкъбыз. Тюрлю-тюрлю организацияладан, предприятияладан а - бек аздан 10 мингишер сом.

Анатолий ТЕМИРОВ.
Суратны автор алгъанды.

ЖЕТИШИМ

Каратистлерибиз «алтынла» алып къайтхандыла

Минеральные Воды шахарда кадетлени бла юниорланы араларында каратеден ЮФО-ну биринчилиги бардырылгъанды. Къабарты-Малкъардан анга 10 жаш бла 5 къыз къатышхандыла. Андан бизникиле 4 «алтын», 2 «кюмюш» эм 3 «доммакъ» майдалла алып къайтхандыла. Алтынланы - Джамурзаланы Алина, Асият Шомахова, Тебуланы Тау-Бек эм Альберт Шомахов къытхандыла.

Бу эришиу Россейни Тулада ётерик биринчилигине сайлау кезиу эди. Анга республикадан 12 спортчу къатышырыкъдыла. Бюгюнлюкде ала «Олимпийский» спорткомплексде жарау этедиле.

КъМР-ни каратеден федерациясыны президенти Аслан Губашиев айтханнга кёре, спортну бу тюрлюсю республикада ёкюлсюз тургъанды. Ол себепден спортчуланы кёп турнирлеге къатышыр онглары да болмагъанды. Юсюбюздеги жылны октябрь айындан бери уа федерация КъМР-ни Промышленность, отлукъ-энергетика комплекс эм жашау журт-коммунальный мюлк министерствосуну осуйлугъундады. Анга министр Адиб Абрегов кеси башчылыкъ этеди. Ол байламлыкъ хайырлы болгъанын а эришиуле да кёргюзтгендиле.

Бэла ТЕУВАЖУКОВА.
КъМР-ни Промышленность, отлукъ-энергетика комплекс эм жашау журт-коммунальный мюлк министерствосуну пресс-службасы.

Ашихара-карате

Ахшы къошумчулукъ

Румынияда ашихара-каратеден дунияны чемпионаты бардырылгъанды. Анда Къабарты-Малкъардан юч спортчу бийик жетишимле болдургъандыла.

Россейни жыйымдыкъ командасыны санында 80 килограмм ауурлукъда Зубер Урусов, бир кюннге жети тюбешиуде да хорлап, дунияны чемпиону болгъанды. Руслан Шогенов, 75 килограмм ауурлукъда алты сермешден биринде къыралыбызны жыйымдыкъ командасыны келечиси, дунияны эки кере чемпиону Александр Лаврушиннге хорлатып, экинчи жерге чыкъгъанды. Аслан Жиляев а 80 килограмм ауурлукъда, беш тюбешиуде хорлап, доммакъ майдал алгъанды.

Россейни жыйымдыкъ командасы чемпионатда экинчи жерге чыкъгъанды. Жашланы тренерле Шахмырзаланы Шахмурза эм Сабанчыланы Мурат юйретедиле.

Бизни корр.

РАЛЛИ

Хасаниячыла кубокну ычхындырмагъандыла

Хасания элни администрациясы къурап, алгъаракъда машиналада эришиу ётгенди. Аны маршруту Хасанияны бла Акъ-Сууну агъачларыны ичи бла эди.

Раллиге 17 внедорожник къатышхандыла. Жорукълагъа кёре, аланы иелери машиналарыны не ал неда арт чархларына сынжырла тагъаргъа керек эдиле. Ол ала балчыкълада батмаз ючюн этилген мадарды. Чёп атыу бла ким кимни ызындан барлыгъы тохташдырылып, ала жолгъа чыкъгъандыла.

Жолла балчыкъ эдиле. Машиналаны чархлары жарым метрге дери худургъа бата эдиле. Алай финишге биринчи келирге итинилюк кюч бере эди. Эришиулени къурагъанла алагъа болушлукъгъа деп жолгъа атлыланы да чыгъаргъан эдиле. Ма ол жашла болуша эдиле шофёрлагъа машиналары батхан кезиуледе.

Ол жоллада биз болгъан квадроцикл окъуна кючден бара эди. Бир кезиуде ол жанына аууп кетеди. Барыбыз да балчыкъгъа жыгъылабыз. Суратчыбыз Каральби бир къолун ёрге кётюрюп тургъанын кёреме. Алай бла ол багъа аппаратурасын къутхаргъанды. Машинабызны уа лебёдка бла чыгъаргъандыла. Бир-бирлени уа тракторла бла тартхандыла.

Къалай-алай болса да, сууукъ жаууп жаугъаны окъуна бузмагъанды жашланы жарыкъ халларын. Ала барысы да эришиулени къурагъанлагъа ыразы эдиле. Бу ралли бизни жерледе да быллай сейир эришиуле бардырыргъа боллугъуна шагъатлыкъ этеди. Жашланы асламысы УАЗ машиналада болгъандыла. Жаланда Ставропольдан келген къонакъла эм Черек районну келечилери Land Rover автомобильледе эдиле.

Алай бла раллиде 3-чю жерге нальчикчиле Асанланы Расул бла Марат Урусов чыкъгъандыла. Алагъа саугъагъа 5 минг сом берилгенди. Экинчиле Черек районну келечилери Мокъаланы Алий бла Оракъланы Азнор болгъандыла.

Финишге бек алгъа уа хасаниячы жашла Шауаланы Элдар бла Гузойланы Ибрагим келген эдиле. Алагъа кубок эм 20 минг сом ахча саугъа да берилгенди. Жашла 25 километр жолгъа 49 минут къоратхандыла.

Хазиз ХАВПАЧЕВ.

Медицина

Эхинококкоз

2008 жылда Россей Федерацияны субъектлеринден 63-сюнде эхинококкоздан 551 адам ауругъаны регистрация этилгенди. 1996-2008 жылланы ичинде ол ауруудан ёлгенлени саны 109-гъа жетгенди.

Къабарты-Малкъарда 2008 жылда эхинококкоздан он адам ауругъаны тохташдырылгъанды. Бахсан, Чегем, Зольск, Урван эм Элбрус районлада ауругъанла болгъанлары регистрация этилгенди.

Эхинококкозну къозгъаучула узунлукълары эки-жети миллиметр болгъан ууакъ ленточный биогельминтледиле. Жетип, абадан болгъан кезиулеринде гельминтле киштиклени, итлени, бёрюлени эм башха жыртхыч жаныуарланы жукъа чегилеринде жашайдыла. Жюжю кезиулеринде уа адамда, ийнекледе, атлада, тонгузлада, къойлада, гаммешледе, дагъыда башхаларында (саулай да юй жаныуарланы бла хайыуанланы 70-ге жууугъунда) тюбейдиле.

Итлеге, киштиклеге эм башхаларына эхинококкну жюжюлеринден ауругъанларыны (ийнеклени, атланы, тонгузланы, къойланы, гаммешлени) ич органларына ашагъан заманларында жугъады. Аланы чегилеринде абадан паразитле ёседиле, сора тёгерекге жайыладыла. Артыкъда итледе эпидемия къоркъуу уллуду.

Адамгъа ауруу ол аланы къатларында айланнган кезиуде жюжюлери (личинки) болгъан малладан, аланы эхинококкну жумуртхасы тургъан тюклеринден бла тиллеринден, андан сора да, нанықъла бла кырдыкла жыйгъанда, гельминтни жумуртхалары кирлендирген шауданладан бла кезлеуледен алыннган сууну хайырланнган, терилени жарашдыргъан заманда жугъады. Саусуз адам эпидемиология жаны бла къоркъуулу тюйюлдю.

Адамны аш орун-чеги трактына кире, жюжюле къан бла битеу чархына жайыладыла. Аланы аслам кесеги бауурда тохтайдыла, ёпкелеге, бюйреклеге, мыйыгъа киредиле, аланы шаугютлеринде тохтап, экинчи ыйыкъны ахырына ала кёмюкге ушагъан форманы аладыла. Беш айдан сора жукъа затдан толгъан киста къуралады. Ол а органлагъа механикалы къысылукъ этеди, паразитни жашатхан продуктла, хронический терсейиулени къозгъай, битеу аны тёгерегиндеги шаугютлени ачытадыла.

Ауруун къозгъалгъаны – аурутхан жери паразитни къалайда тохтагъанына кёре болады. Киста бауурда тохтагъан кезиуде онг иегини тюп жанында ауурлукъ эсленеди, теренде тохтамай ачытханлай турады, ол ёпкеледе эсе уа, кёкюрекни аурутады, жётел этдиреди, адам солууун къыйналып алады, температурасы кётюрюледи. Эхинококкоз киста къоркъуулу хал алып, осалгъа айланыууна аны ирин этиую неда атылыуу саналады. Ол заманда саусуз ёлюрге да болады.

Адам эхинококкоздан ауруруна жол бермез ючюн, бу затланы этерге керекди:

- итле бла жууукъда, бирге болуудан кесин сакъларгъа, сабийлени да ала бла ойнатмазгъа;
- итге тийгенден, бахчада, терек бахчада ишлегенден, сабийле арбазда ойнагъанларындан, жаныуарны терисин ийлеп, жарашдырып кюрешгенден сора къолланы сапын бла таза жууаргъа;
- ашардан алгъа тахта кёгетлени, жемишлени бла кырдыкланы тынгылы жууаргъа;
- тышында суу алыучу жерледен алыннган сууну къайнатыргъа;
- битеу итлеге (сакълаучулагъа, уугъа элтиучюлеге, юйде тутуучулагъа) сууалчанлагъа къажау профилактика багъыу бардырыргъа эмда итлени эхинококкоз жукъмазча сакъларгъа.

Татьяна ОРЕШКОВА,
Саулукъ сакълауну «КъМР-де гигиена эм эпидемиология арасы»федеральный къырал учреждениясыны паразитология бёлюмюню таматасы.

БУ СЕЙИРДИ

Уялчакъ алауган эм бойсуз ана

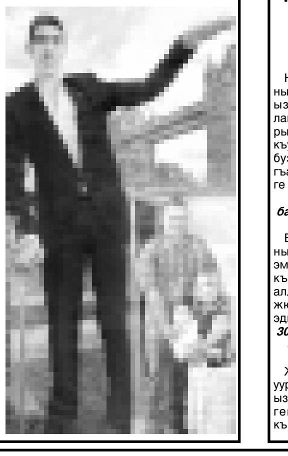

Алгъаракълада дунияда бек бийик адамгъа саналып, Гиннессни рекордла китабына тюшген Турцияны гражданини, 27-жыллыкъ Солтан Косенди. Аны ёсюмю 2 метр бла 47 сантиметрди. «Мен сыйынып жюрютюрча машинам болса бек сюерик эдим. Андан да бек кюсегеним а - къатын алып, юйюрлю болууду. Бир заманда да сюйген къызым болмагъанды, менден къоркъгъан этедиле», - дегенди журналистлеге бу пелиуан.

Гитче ёсюм а сюймекликге чырмау болмагъанды. Великобританияда, эштада, битеу дунияда окъуна, озгъан жылда бек гитче ёсюмлюге 33-жыллыкъ карлик Карина Уайт саналгъанды. Аны 38-жыллыкъ эри Пол къызчыгъы, анасыча, гитче ёсюмлю боллукъ эсе да, кесин бек насыплыгъа санайды.

«Аргументы и факты» газетден.

26-чы ноябрь – 2-чи декабрь кезиуде осал кюнле эм сагъатла

26-чы ноябрь, орта кюн (03.00 сагъатдан 05.00 сагъатха дери)

Нерва системагъызны, къаныгъызны, къан тамырларыгъызны, кёзлеригизни эм къулакъларыгъызны эски ауруулары къозгъалырла деген къоркъуу барды. Къаныгъызны бек бузарыкъ ишлеге жолукъмазгъа, кесигизге сууукъ ётдюрмезге кюрешигиз.

27-чи ноябрь, байрым кюн (12.00 сагъатдан 18.00 сагъатха дери)

Бауурну, ёт орунну, аякъланы-бутланы, къан тамырланы эм жиклени, кёзлени ауруулары къозгъалыргъа боллукъдула, аллергия да къыйнамагъы эди, жюрегигиз ичгиге тартмагъы эди деген къоркъуу да барды.

30-чу ноябрь, баш кюн (07.00 сагъатдан 09.00 сагъатха дери)

Жугъуучу ауруула тиерле, баууругъуз къыйнар, аякъларыгъыз-бутларыгъыз кёпчюрле деген къоркъуу барды. Аланы къыйнамагъыз.

Турнир

Къаты сермешледе

1998-1999 жыллада туугъанланы араларында Жемталада классика тутушуудан СССР-ни спортуну устасы Жангоразланы Арсенни хурметине жораланып тёрели турнир бардырылгъанды. Анга алты команданы санында 105 адам къатышхандыла.

Хорлам ючюн къаты сермешледе кеси ауурлукъларында биринчи жерлени Бегийланы Артур, Алан Губжоков, Астемир Вологиров, Жамбулат Матуев, Бёзюланы Астемир, Ислам Докшукин, Аршад Жилов алгъандыла. Ала барысы да майдаллагъа бла сыйлы саугъалагъа тийишли болгъандыла.

Бизни корр.

Пятиборье

Чемпионатха къатышырыкъды

Краснодарда шёндюгю пятиборьеден Юг федеральный округну ачыкъ чемпионаты бардырылгъанды. Анда Къабарты-Малкъарны къырал эл мюлк академиясыны экинчи курсуну студенти Игорь Малюченко кюмюш майдалгъа тийишли болгъанды эм РФ-ни спортуну устасы атына тийишлилигин энтта да бир кере кёргюзтгенди. Аны тренер Сергей Зенин юйретеди.

Келир жыл январь айда Москвада пятиборьеден Россейни чемпионаты бардырыллыкъды. Анда Малюченко Къабарты-Малкъарны намысын къоруулрыкъды.

Бизни корр.

Тинтиу

Ёсюмню терклендирген кёгетле

Акъырын ёсген сабийлеге саргъыл тахта кёгетле – хыяр, быхы, татлы чибижи болушурукъдула. Иерусалимдеги Европалы университетни диетологлары жыл санлары 3-ден башлап 16 болгъан, ёсюу бла тенглеринден иги да артха къалгъан 300 сабий бла сынау бардыргъандыла. Бир къауумну аш-азыкъларына кюн сайын саргъыл тахта кёгетлени (быхыны, хыярны, татлы картофну - бататны) къошуп тургъандыла, экинчи къауумгъа уа тёрели ашланы берип болгъандыла.

Биринчи къауумдагъы сабийле экинчи къауумдагъыладан эсе терк ёсгендиле, орта эсеп бла алгъанда, жылгъа 8 сантиметрге. Экинчи къауумдагъы сабийле уа жылны ичинде 4 сантиметрге ёсгендиле.

- А витаминни, железаны, цинкни жетишмегенлери ёсюуню тохтатадыла. Акъырын айныгъан сабийлени асламысы саулукълудула, болсада витаминлени жетишмегенлерини хатасындан къыйналадыла, - дегенди «Израильде 40 жылны аш ашау» деген илму конференцияда сёлешгенинде доктор Тали Синай.

Врачла бек тынч жолну сайламагъанларын – сабийлеге синтетикалы витаминлени тыкъламай, натуральный бета-каротин берип тургъанларын энчи белгилерчады. «Бир флаконда болгъан» бу саргъыл бояу эм антиоксидант А витаминни ата-бабасыды дерге боллукъду. Аны «химиядан» башхалыгъы – адамны чархы аны кереклиси чакълысын витаминнге айландырыууду. Ол себепден артыкъ кёп ичилди деген зат болмайды.

А витамин адамны сюеклерин ёсдюрюуге къатышады, кёзлени, солуу системаны шытылы хатын, аныча, къан тамырланы къоруулайды. Ол жетишмесе, сабийле акъырын ёсгенден сора да, сууукъла тийип ауруйдула, кариесден къыйналадыла, терк арыйдыла, эр кишилик, тиширыулукъ заманлары да кечигип жетедиле.

Абаданлагъа бета-каротинни сутка мардасы 6 миллиграмм чакълыды, сабийлеге тийишлисича азыракъды – жыл санларына кёре 2,5 миллиграммдан 5,5 миллиграммгъа дериди. Сабий саргъыл тахта кёгетледен къаллай бир ашаргъа кереклисин тергеген къыйын тюйюлдю. 100 грамм хыярда ол 1,5 миллиграмм, быхыда – 1,1 миллиграмм, татлы чибижиде – 2 миллиграмм бар эселе, жарашдыргъан заманда аланы ючден бири кете эсе.

Керекли пигмент тюклю шапталда (100 граммда 0,5 миллиграмм), хууанда (0,4 миллиграмм), помидорда (1,2 миллиграмм) да барды. Ол ийисли ханслада эм жашил тахта кёгетледе: татлы чибижиде (100 граммда – 1 миллиграмм), петрушкада (1,7 миллиграмм), гедигинде (1,4 миллиграмм), къалиярда (4,2 миллиграмм) барды. Барысында да сабийни ёсюуюне керекли зат бета-каротинди. Ол а жабышмакъда (100 граммда 10 миллиграмм), тукъузгюде (9 миллиграмм), къатхан итбурунда (лёкъуда) (6,7 миллиграмм) барды.

Витамин А жауну эритиучю витамин болгъанын унутмагъыз. Ол себепден сабийни ашында жау болургъа керекди.

Мурдарлыкъ

Ишеклик экстремистлеге тюшеди

Суд приставланы Федеральный службасыны Чегемдеги бёлюмюню дознаватели Мурат Докшукинни эм Бахсан районну ОВД-сыны следователи Альберт Шебзуховну ёлюклери баш кюн ингирде табылгъандыла.

Аманлыкъчыла, жашланы ёлтюрюп, башларын да кесип, машинагъа жыйып, аны уа Чегем шахарны администрациясыны мекямыны аллында салып кетгендиле. Аллай артыкълыкъны ким этерге боллугъун не тенглери, не следовательле алыкъа билалмайдыла. КъМР-ни Следствие комитетинде алагъа дин экстремистлени хаталары жетген болур деген оюмну да айтадыла.

Следствие комитетни Чегемдеги районла аралы следствие бёлюмюню таматасы Анзор Тлепшев айтханнга кёре, алгъаракъда республикалы газетлени биринде экстремист къауумланы таматалары кетерилгенлерине жораланнган статья басмаланнган эди. Андан сора исламистле ич ишле органланы келечилерин тюз бу халда ёлтюрюп башларыкъларын билдирген эдиле.

Тинтиу кёргюзтгеннге кёре, жашланы алгъа ушкокдан атып ёлтюргендиле, артда уа башларын тёммеклеринден кетергендиле.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары, БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашауну бёлюмю- 42-67-68,42-24-02.
Экономиканы бёлюмю - 42-66-73.
Культураны бёлюмю - 42-75-82.
Социальный политиканы бёлюмю - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - 47-26-39, 42-66-71 .
Письмоланы, рекламаланы эм билдириулени бёлюмю - 42-37-94.
Тилманчланы бёлюмю-47-31-28. Сурат алыучу бёлюм -42-68-72.
Бухгалтерия - 42-30-87
Операторла -47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Мокъаланы Зухура - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Зезаланы Лида (3-4-чю бетле), Акушуланы Феруза (1-чи бет), Ахматланы Шахида (2-чи бет) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 3774

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

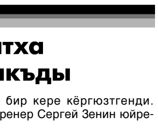

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5